

Nr 2.

Ankom till Riksdagens kansli den 17 februari 1911 kl. 1 e. m.

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande nr 2 angående en inom kammaren väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående sådan planläggning af statens och kommunernas arbeten, att vid uppkommande allmänna arbetslöshet största möjliga antal arbetare må kunna beredas arbete.

Uti en inom Andra kammaren väckt motion nr 282 har herr Persson i Stockholm m. fl. hemställt, att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, huruvida samt eventuellt på hvad sätt statens och kommunernas arbeten må utföras enligt sådan planläggning, att arbete kan beredas största möjliga antal arbetare under tider och perioder, då den privata företagsamheten inskränkes och till följd däraf större arbetslöshet uppstår, samt vidtaga de åtgärder, hvartill utredningen gifver anledning, och, i den mån Riksdagens medverkan kräfves, förelägga densamma förslag i ärendet.

Såsom stöd för sin framställning har motionären anfört följande:

»Samhällets plikt att så långt dess förmåga sträcker sig förebygga oförskyllt arbetslöshet torde numera vara allmänt erkänd, men icke förty finna vi, hurusom i år såväl som under föregående år tusentals arbetare genom oförskyllt arbetslöshet vecka efter vecka gå sysslolösa, urstånd-satta att erhålla någon användning för sin arbetskraft och på grund

däraf med sina familjer utsatta för nöd och umbäranden af alla slag, utan att samhället gör något, eller i hvart fall ej hvad som borde och kunde göras för att förebygga denna arbetslöshet och hindra dess följder. Med nuvarande samhällsordning är arbetslösheten omöjlig att afskaffa, men den kan till viss grad förebyggas och mildras.

För detta finnas hufvudsakligen tre medel: allmän och välordnad arbetsförmedling, arbetslöshetsförsäkring och anskaffning af arbete genom det allmännas försorg.

Arbetsförmedlingen har sedan några år vunnit insteg i vårt land och synes befinna sig i en löftesrik utveckling, och det är att önska, att denna utveckling må blifva än kraftigare samt att en hela landet omfattande, opartiskt ledd arbetsförmedling alltmera blir en verklighet.

Hvad arbetslöshetsförsäkring beträffar, så bör denna oerhördt viktiga fråga snarast möjligt föras fram till sin lösning. Men enär vi ha oss bekant, att vissa undersökningar under året genom Kungl. Maj:ts försorg komma att pågå för utrönande af arbetslöshetens omfattning och enär vi våga hoppas, att dessa undersökningar äro afsedda som förarbete till ett kommande förslag om arbetslöshetsförsäkring genom det allmännas medverkan, så anse vi, att man för i år bör afvakta dessa undersökningar och deras resultat.

I motion förra året i denna kammare påminde vi om vissa åtgärder, som företagits i andra länder för att förebygga arbetslöshet samt påvisade äfven, hurusom i vårt land några planmässigt ordnade åtgärder i syfte att ordna det allmännas arbete så, att därigenom under kristider och arbetslöshetsperioder kan beredas sysselsättning åt oförskylldt arbetslösa arbetare, ej vidtagits. Och dock torde det vara obestriddigt, att staten och kommunerna dels ha skyldighet härtill och dels ej oväsentliga fördelar däraf. Ej heller torde det kunna bestridas, att staten och kommunerna ha stora möjligheter att inverka på dessa förhållanden. De offentliga arbetena, allt hvad stat och kommuner dels själfva utföra på olika områden och dels låta utföra och beställa, intaga ett så pass betydande rum i landets arbetsmarknad, att det ingalunda saknar betydelse, utan det inverkar tvärtom i hög grad på denna marknad, hur staten och kommunerna leda sina arbeten. Om möjligheterna från det allmännas sida härutinnan utnyttjas med klokhets och förutseende, kunna därigenom de förluster i stor utsträckning undvikas, hvilka samhället lider därigenom att många medborgares arbetskraft lämnas obegagnad under kortare eller längre arbetslöshetsperioder.

Då man ju af erfarenhet vet, att det ekonomiska lifvet företer en böljegang med omväxlande goda och dåliga tider samt att tillgången på arbetare under goda ofta är knapp, medan arbetslösheten under dåliga ständigt växer, så bör man naturligtvis inrätta statens och kommunernas hushållning därefter. I goda tider, då prisen på allting drifvas upp, bör det allmänna, utan att därför åsidosätta hvad som är alldeles nödvändigt att utföra, i görligaste mån begränsa sådana företag, som lägga beslag på talrika arbetskrafter, men när man ser nedgången börja, den forcerade privata företagsamheten mattas och arbetslösheten inträder, då är tiden att igångsätta stora offentliga företag, som under föregående planerats. Utan särskilda kostnader bör samhället, genom att dess arbeten och beställningar sålunda utföras med vaken blick för arbetsmarknadens växlingar, kunna i viss mån förebygga och lindra arbetslöshetens fasor.

Det torde vara klart att med detta ej afses s. k. nödhjulsarbeten, hvilka aldrig kunna ordnas fullt rationellt och därför alltid blifva nödfallsutvägar. Nej, normalt på förhand beräknade och planerade arbeten, där det betalas vanliga löner. Det ligger nämligen i samhällets intresse, att lefnadsstandarden för arbetarna i nedgångstider icke sjunker — genom dess sjunkande minskas ännu mer köpkraften hos den stora massan — och att spekulera i låga löner är för samhället själft oklokt och det allmänna ovärdigt.

En berömvärd och i berörda hänsyn målmedveten ekonomisk politik synes ej ha förts hitintills af de offentliga institutioner, som äro stora arbetsgifvare, framhölls det vidare, hvarför motionärerna föreslogo skrifvelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning, huruvida och på hvad sätt det allmännas arbeten måtte kunna ordnas för att förebygga oförskyllad arbetslöshet under arbetslöshetsperioder.

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskott, som behandlade frågan, ägnade den ingående intresse samt lämnade en intressant utredning, hur det skulle kunna förfaras för att nå hvad motionärerna syftat till. Vi hänvisa i denna motion till utskottets nämnda utredning.

På utskottets yrkande bifölls motionärernas förslag af Andra kammaren samt gick därpå till Första kammaren. Ärendet fick där en till synes knapphändig behandling af vederbörande utskott, som yrkade afslag på Andra kammarens beslut. Då ärendet förekom till behandling inom Första kammaren, så långt fram som den 25 maj, biföll kammaren utan debatt sitt utskotts yrkande, och därmed var frågan för tillfället fallen.

Beslutet i Första kammaren synes dock stå i viss motsättning till ett af samma kammare året förut gjordt uttalande, hvori det heter, att man »såvidt möjligt bör söka genom planmässigare bedrivande af statens och kommunernas arbeten reglera arbetstillgången i riket».

Vid denna riksdag föreligger motioner i Andra kammaren dels om åtgärder för att vinna en fortlöpande öfversikt af den ekonomiska situationen för bedömande af förändringar i den allmänna ekonomiska konjunkturen och dels i en annan motion om rätt för kommunerna att för vissa ändamål fondera medel. Ett bifall till dessa motioner skulle i viss mån underlätta möjligheterna för kommunerna att planlägga sina arbeten efter konjunkturerna. Vidare pågå, som vi ofvan berört, vissa utredningar angående arbetslöshetens omfattning. Enär vi anse det vara nödvändigt, att samtidigt härmed äfven utredning åstadkommes rörande på hvad sätt det allmännas arbeten kunna planläggas och ordnas för att så långt möjligt är förebygga oförskyllad arbetslöshet, få vi härmed hemställa»

Såsom af motionen framgår utgör densamma ett återupptagande af den framställning hr Ernst Blomberg i motion nr 195 förlidet år gjorde inom Andra kammaren och hvilken tillstyrktes af utskottet samt utan synbar meningsskiljaktighet vann Andra kammarens bifall, medan Första kammaren på sitt utskotts hemställan afslog motionen.

*Utskottets
yttrande.*

De skäl, som af Första kammarens utskott anfördes mot motionen, kan utskottet för sin del icke anse tillräckligt vägande för att underlåta åtgärders vidtagande uti det betydelsefulla syfte, motionen afser. Första kammarens utskott yttrade bl. a.:

»Att man på förhand skulle kunna beräkna längden af på hvarandra följande hög- och lågkonjunkturer, har af Andra kammarens utskott ej ens ifrågasatts, och torde i omöjligheten häri ligga största hindret för att ernå det åsyftade målet. I sådant afseende vill utskottet särskildt framhålla svårigheten att uppgöra en någorlunda fullständig plan för de allmänna arbetena utan att närmare känna, när dessa skola påbörjas eller under hvilken tid de böra utföras. Äfven bör erinras, att, med vår tids oerhördt snabba tekniska framsteg, uppgjorda planer för ett arbete snart kunna blifva föråldrade. Under högkonjunkturer ifrågasattes många allmänna företag, hvilka äro af den betydelse, att de af ekonomiska, sociala med flera skäl hvarken kunna eller böra uppskjutas på obestämd tid. Under kris- och depressionstider åter kunna de all-

männa penninge- och kreditförhållandena lätt lägga hinder i vägen att i det syfte, motionären afser, utnyttja konjunkturen.

Alltid återstår dock en hel del allmänna arbeten, hvilka äro af den beskaffenhet, att de kunna uppskjutas till sämre tider och på förhand mer eller mindre planeras. Detta är ur de af motionären anförda synpunkter utan tvifvel af stort gagn, men synes utskottet kunna ske utan någon Kungl. Maj:ts utredning. Beträffande statens arbeten är Riksdagen i tillfälle att själf hvarje gång med hänsyn till arbetets art och öfriga förhållanden uttala sig om tiden för deras utförande, och i fråga om stadskommuners och andra stadsliknande samhällens arbeten bör svenska stadsförbundet kunna spela en betydande roll.»

Det förefaller som om Första kammarens utskott måhända icke beaktat de tvenne olika slag af oförvällad arbetslöshet, som förekomma. Den ena framkallas väsentligen af årstidernas växlingar och innebär säsongarbetslöshet. Den andra har sin orsak i konjunkturförändringar inom det ekonomiska lifvet och åstadkommer brist på arbete intill dess affärlifvet återvunnit sin normala rörelse.

Det förra slaget af arbetslöshet kan till ej oväsentlig del undvikas genom en rationell fördelning af de offentliga arbetena under årets månader. Att detta med godt resultat låter sig göra har Stockholms stads landtegendomsnämnd nyligen gifvit exempel på. Härom yttrar dess direktör uti memorial den 8 december 1910 bl. a.:

»Just med tanke på den svårlösta frågan om arbetslöshetens afhjälpande har arbetsplanen för nämndens arbeten uppgjorts med hänsyn till att kunna sysselsätta en så jämn arbetsstyrka som under de i öfrigt härför ganska ogynnsamma förhållandena varit möjligt. Den under året hittills använda arbetsstyrkan uppgår till i medeltal 157 man, och de största tillfälliga afvikelserna i antalet hafva utgjort, uppåt cirka 30 % samt nedåt 27 %.

Att kommunen vid sina arbetens verkställande tillser, att arbetsplanerna blifva uppgjorda med största möjliga hänsyn till en jämn fördelning öfver hela året af den erforderliga arbetsstyrkan, torde vara en af de allra viktigaste och effektivaste åtgärderna för arbetslöshetens lindrande, emedan därigenom onödiga växlingar i den synnerligen omfattande kommunala arbetarestammen undvikas, hvilka växlingar eljest bidraga till att under sommarmånaderna draga arbetsfolk till hufvudstaden för att sedermera lämna dem utan sysselsättning. De åtgärder i den föreliggande motionens syfte, som af kommunen kunna krävas,

torde därför i första hand böra gå ut på att bereda möjlighet att till vintern förlägga så stor del af de arbeten, hvilka i hvarje fall skola utföras, som är möjligt och förenligt med arbetets tekniska art. Att härvid sådana arbeten, som mer eller mindre fördyras genom utförande under vintern, icke böra ifrågakomma, torde vara uppenbart.

Då landtegendomsnämnden nu, dels genom de hittills fastställda arbetsplanernas fortskridande och dels på grund af den annalkande vintern, är nödsakad att afskeda större delen af den arbetsstyrka, som under de senaste åren kunnat beredas stadigvarande arbete, så torde därför nämndens åtgärder böra inriktas på att utaf de till närmast utförande föreliggande nya arbetena få så stor del förlagd till vintertiden, att därigenom ytterligare sysselsättning skulle kunna beredas åt cirka 100 man, hvarigenom den erforderliga kontinuiteten skulle för nämndens del kunna bibehållas.»

I den mån de kommunala myndigheter, hvilka sysselsätta arbetsmanskaf, förfara på motsvarande sätt, minskas säsongarbetslösheten. Ett afsevärdt antal af dem, hvilka eljes skulle vid vinterns inbrott stå utan arbete, kunna genom en dylik planmässig anordning beredas kontinuerlig arbetsförtjänst. Det synes utskottet angeläget att intet, som i detta afseende kan göras, bör försummas.

Det *senare* slaget af arbetslöshet är af allvarligare natur än det förra och berör vidare befolkningslager. För att mildra densamma föreslog utskottet föregående år uppgörande af statistiska redogörelser för det ekonomiska läget, något som vore ägnadt att ge varsel om tiden för en lågkonjunkturs inbrytande, hvarjämte föreslogs en sådan planläggning af statens och kommunernas arbeten, hvarigenom största möjliga antal arbetare beredes arbete under tider och perioder, då den privata företagsamheten inskränkes.

Nu har utskottet med anledning af frih. E. Palmstiernas motion n:o 19 inom Andra kammaren redan förut denna dag tillstyrkt en skrifvelse till Kungl. Maj:t, afseende publicerandet af en fortlöpande öfversikt af det ekonomiska läget, hvarför skäl ej förefinnas att i detta sammanhang ånyo upptaga denna del af frågan till behandling. Däremot vill utskottet framhålla, att dess under föregående år uttalade mening, angående önskvärdheten af att de offentliga arbetena planmässigt regleras, funnit stöd uti Kungl. Maj:ts skrifvelse till kungl. järnvägsstyrelsen den 21 okt. 1910, hvori densamma med hänvisning till statsrådsprotokollet öfver civilärenden samma dag anbefalles att »utarbeta och till Kungl.

Maj:t inkomma med plan för bedrifvandet af statens järnvägsbyggnader under ett antal år framåt». Ut i protokollet heter det bl. a., att det synes statsrådet »af många skäl angeläget, att en plan för bedrifvande af statens järnvägsbyggnader under en följd af år i tid uppgöres, en plan, som sedermera kan blifva föremål för granskning jämväl ur synpunkten af landets förmåga att kunna bära kostnaderna för dess genomförande». Befintligheten af en dylik plan underlättar gifvetvis arbetenas fördelning på sådant sätt, att hänsyn äfven kan tagas till inträdande konjunkturförändringar.

Af detta exempel framgår, att möjlighet förefinnes till planläggande af statens arbeten i enlighet med den uppfattning Andra kammarens utskott företräd. Därest ett dylikt förfaringssätt blefve regel såväl inom statens samtliga förvaltningsgrenar som inom kommunen, skulle ännu ett steg till bekämpande af den samhällssjukdom, arbetslösheten innebär, vara taget.

Första kammarens utskotts erinringar synas icke vara tillräckligt motiverade. Erfarenheten om näringslivets nästan lagbundna böljegång, och de medel som finnas att iakttaga densamma, ger allt större möjlighet till de offentliga arbetenas organiserande i förväg med hänsyn till konjunkturerna. Särskildt underlättas detta i fråga om sådana företag, hvilka afse *arbetslöshetens* mildrande, emedan det visat sig, att krisen gör sina verkningar bland arbetarskarorna i Sverige först cirka ett år efter det densamma utbrutit. För öfrigt varar arbetslöshetsperioden vanligen mer än ett enda år. Under dessa omständigheter bör den möjligheten icke få anses utesluten, att det allmänna förmår i tid ordna sin företagverksamhet med beaktande häraf.

Såsom stöd för denna uppfattning vill utskottet äfven åberopa Första kammarens tillfälliga utskotts utlåtande år 1909 i fråga om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående försäkring mot arbetslöshet. Ut i detta utlåtande, som af kammaren bifallits, heter det, att man »såvidt möjligt bör söka genom planmässigare bedrifvande af statens och kommunernas arbeten reglera arbetstillgången i riket».

Det bör äfven framhållas att några kommuner redan nu börjat planlägga sina arbeten för vissa årsperioder för att därigenom åstadkomma största möjliga stabilitet uti finansväsendet. De »oerhördt snabba tekniska framsteg», Första kammarens utskott omnämner, synas icke stå hindrande i vägen därför. Lika litet torde detta bli förhållandet, om

konjunkturväxlingarna och af dem förorsakad arbetslöshet medtages vid uppgörande af planer af nyss nämnd beskaffenhet.

Icke heller lägga »de allmänna kris- och penningförhållandena» under depressionstider något hinder därför. Då äro prisen tvärtom lägre än eljes och diskontot, som omedelbart före krisen stått på sin höjdpunkt, lågt. Äfven ur finansiella skäl vore det fördelaktigt om det allmänna lade sin förnämsta verksamhetsperiod under tiden för en lågkonjunktur.

Utskottet vill äfven erinra därom att Riksdagen för sin del icke äger befogenhet att åstadkomma det förberedande arbetet för planläggningen af statens företagarkerksamhet, som är nödvändigt, om en sådan skall komma till stånd. Det torde ej heller kunna förutsättas tillhöra Svenska stadsförbundet att i fråga om kommunernas arbeten vidtaga några åtgärder i det syfte Första kammarens utskott afsåg.

»Därest sådan planmässig fördelning af företagen under årsperioder skall komma att utföras, torde det förutom intresse för saken hos olika förvaltningar krävas en särskild organisation för ändamålet», yttrade Andra kammarens utskott förklidat år. Det är äfven detta, som, tillika med önskvärdheten af att de offentliga förvaltningarnas uppmärksamhet fästes på saken, motiverar, att Riksdagen ingår till Kungl. Maj:t med en skrivelse i ärendet. I fråga om ofvannämnda organisation uttalades af utskottet, att »det behöfs till en början så fullständig öfversikt som möjligt öfver hvilka större arbeten, staten och kommunerna stå i begrepp att utföra under de närmaste åren. Uppgifter härom torde med lätthet kunna inhämtas af kungl. civildepartementet, under hvilket flertalet statsliga affärsföretag och de kommunala myndigheterna närmast höra. Enär det är på civilministerns föredragning lånerätt beviljas kommunerna, och upplåning i regel kräves för åsyftade företag, torde det visa sig mest praktiskt, om uti detta departement ett register upplägges öfver de offentliga arbeten af mer omfattande beskaffenhet, som skola komma till utförande.

Redan nu har Kungl. Maj:t med anledning af den stora arbetslöshet, som väntades inträffa under vintern 1908, ansett sig böra rikta en anmodan till kommunerna att sysselsätta arbetslösa med s. k. nödhjälpsarbeten. Uti detta cirkulärbref (14 december 1908) förklarar sig Kungl. Maj:t ha »låtit vidtaga förberedande åtgärder i syfte att vissa större redan beslutade arbeten för statens räkning må, så snart ske kan, påbörjas», och anbefalldes länsstyrelserna »att genom personliga hän-

vändelser söka väcka intresse och verka för att lämpliga arbetsföretag må komma till stånd». Det torde därför icke finnas några vägande skäl, som tala emot att från regeringens sida erforderliga framställningar göras till kommunalförvaltningarna, att de ville taga under bepröfvande, om ej vissa arbetens utförande kunde förläggas till särskild tidpunkt. Något ingrepp uti den kommunala självstyrelsen innebär detta ej, men det skulle ge möjlighet till en samverkan mellan offentliga myndigheter i landet uti en för dess näringslif vital angelägenhet. Det borde kunna anses så mycket mer sannolikt, att kommunerna skulle vilja hörsamma dylika framställningar, som det för dem i allmänhet ej skulle innebära några ekonomiska uppostringar utan snarare en direkt fördel. I den mån kommunernas uppmärksamhet blifvit fäst på saken, kan man för öfrigt vänta, att de börja inrätta sin verksamhet, så långt det är möjligt, efter konjunkturerna, i stället för att, som nu är förhållandet, täfla med enskilda under goda tider uti forcerad företagsamhet.

Därest den statsunderstödda kommunala lånekassan, angående hvars upprättande Andra kammaren förra året för sin del uttalade sig, kommer till stånd, är det sannolikt, att densamma med begagnande af det naturliga inflytande på kommunernas ekonomi, som den kommer att få, kan påverka dem i åsyftad riktning. Enär räntan ställer sig billigare under en nedgående konjunktur, är det möjligt, att kassan äfven kan bereda kommunerna bättre kredit under sådana förhållanden. Den tanken har också yppats, att ett kreditiv af Riksdagen skulle ställas till Kungl. Maj:ts förfogande för att begagnas till tillfälliga lån åt kommuner, som vilja börja att igångsätta arbeten, när lågkonjunkturen inbryter, men penningetillgången ännu är knapp. Utskottet har emellertid ej funnit anledning närmare ingå på denna sak.»

Under åberopande häraf och med hänsyn till hvad i öfrigt anförts, samt då några skäl för att Andra kammaren skulle frångå sitt föregående år fattade beslut ej föreligga, får utskottet vördsamt hemställa, att Andra kammaren för sin del ville besluta

att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, huruvida samt eventuellt på hvad sätt statens och kommunernas arbeten må utföras enligt sådan planläggning, att arbete kan beredas största möjliga antal arbetare under tider och perioder, då den privata

företagsamheten inskränkes och till följd däraf större arbetslöshet uppstår, samt vidtaga de åtgärder, hvar till utredningen gifver anledning, och, i den mån Riksdagens medverkan kräfvess, förelägga densamma förslag i ärendet.

Stockholm den 17 februari 1911.

På utskottets vägnar:

ERIK PALMSTIERNA.
